

NOVA SLOVENSKA GLASBENA MONOGRAFIJA

Muzikologija je med znanstvenimi in glasbenimi strokami pač ena najmlajših. Pri Slovencih jo je začel prvi resno gojiti znani urednik Novih akordov dr. Gojmir Krek, ki je s stvarnimi analizami in kritikami storil prve korake v to kočljivo znanost. Saj bi še zanj komaj lahko dejali, da je bil pravi muzikolog — ne po poklicu, kar tako ni bil, temveč po učinku in pomenu njegovih člankov in prispevkov, ki so izhajali v knjižni prilogi Novih akordov. Spričo medle, na pol domoljubne, na pol diletantske kritike, ki je bila v navadi pri nas prav do Krekovega nastopa, pri čemer ne izključujem tudi strokovnega časopisa Glasbena zora, pomeni njegovo delo pač velik napredek, toda, če ga kritično presojava, bolj po moralni, etični, po dosledno nazorski strani kakor po strože znanstveno-muzikološki. Kajti šolanih muzikologov do nedavna sploh nismo imeli.

Za njim je generacija deloma Krekove starosti deloma mlajša, opravila še kar lepo delo na tem področju, zlasti znani umetnostni zgodovinar dr. Josip Mantuani, ki si je z nekaterimi deli in dognanji priboril evropsko ime (navaja ga Riemann pa tudi novejši avstrijski muzikologi), dalje dr. Josip Čerin, dr. Anton Dolinar, Stanko Premrl in še nekateri drugi, ki so priobčevali svoje prispevke predvsem v Cerkvenem glasbeniku; ta je namreč dal pod Premrlvim uredništvom muzikologom lepo priložnost, da so orali našo ledino in ustvarjali temelje slovenski muzikologiji. Marsikateri problem slovenske glasbene zgodovine je tam načet in bodoči delavci na teh področjih ne bodo mogli mimo teh virov; pregledovati jih bodo morali in navajati, čeprav so nam danes tako njihovi pogledi kakor dognanja že precej odmaknjeni.

Za tem je izšla prva slovenska monografija o Emilu Adamiču, ki jo je napisal L. M. Škerjanc. Znani slovenski skladatelj in tedaj še kritik sicer gotovo ni bil edini, kateremu bi založba (»Ivan Grohar«) lahko poverila delo, bil pa je med tedanjimi glasbeniki — pisatelji gotovo edini, ki je imel razčiščene pojme o sodobni glasbi, ki jo je znal analizirati in jo tudi psihološko razčleniti. Njegovo delo je sicer bolj opis kakor znanstvena analiza Adamičevega ustvarjanja, toda ostrost opazovanja, inteligen ten prikaz bistvenih potez in razumni zaključki so bili za Škerjanca od nekdanj značilni. Toda ta monografija je ostala v naši muzikološki znanosti dolgo edina, če ne štejemo tu sem Lajovčeve čitanke, krajšega prikaza Lajovčeve osebnosti ob skladateljevem 60-letnem jubileju. Tudi to je obdelal Škerjanc.

Vendar so se — zlasti po vojni — pota ločila. Pravi muzikologi — znanstveniki so se po skrbnih pripravah začeli vedno bolj pogosto in z vedno tehtnejšimi prispevki javljati v naših znanstvenih revijah. Med njimi zlasti Vilko Ukmar, ki se je posvečal deloma naši, še bolj pa obči zgodovini in tam nakazal nekaj svojstvenih, pomembnih novih pogledov. Končno pa dr. Dragotin Cvetko, ki nam je dal poleg obilice prispevkov, člankov, esejev in razprav v raznih revijah tudi dve novi slovenski monografiji. Prva je

obravnavala Rista Savina, druga pa, ki je povod temu našemu članku, Davorina Jenka.*

Davorin Jenko ni ime, ki bi slovenskemu izobražencu kdo ve kaj povedalo. Himna »Naprej zastava slave« je mlajšemu rodu komaj še poznana in po drugih skladbah Jenka tudi starejši rod dosti ne pozna, razen seveda pevcev po zborih in zborovodij, ki so izbrskali marsikatero odlično Jenkovo skladbo iz raznih edicij (n. pr. Pesmarica Glasbene Matice I. zv. s tremi Jenkovimi pesmimi na besedilo Simona Jenka in Franceta Prešerna).

Tako bi se na prvi pogled zdelo, da izid te monografije ni zadostno utemeljen in da je za nas manj zanimiv. Toda ko prime človek knjigo v roke in jo začne čitati, dobi stvar drugačno podobo. Pred nami se zvrste slike nekega posebnega časa in okolja, ki so se ga Slovenci zavestno le malo dotikali, saj se je vse to dogajalo v daljni, skoraj še turški deželi, tam v »Belem gradu«, a je s silnicami, ki se jih komaj sedaj do kraja zavedamo, vendarle povezano z nami na mnogo načinov. Ta »fin du siècle«, v katerem je Jenko živel in deloval, je daleč od tistega, h kateremu smo dvigali oči kakor h kakemu obljubljenemu svetu, rajski deželi razkošja, imenitnosti, pregrehe in »pravega« življenja. Ne, to ni fin du siècle kakega Pariza, kjer vstajajo impresionisti in se bore z domišljavimi kričachi in zagovorniki stare umetnosti, to ni vstajajoči germanski imperializem sredi novega Berlina ob zavihanih brčicah pruskih oficirjev in tistega ošabnega in tako malomeščanskega življenja, ki so ga tam živeli. To tudi ni zaton stoletja na cesarskem Dunaju v znamenju sivobraodega gospoda na habsburškem prestolu, pod katerim je že nevarno pokalo. To je življenje našega gorenjskega fanta in možakarja iz Cerkelj, trmoglavega, samosvojega, delavnega in zelo nadarjenega glasbenika sredi srbske patriarhalne države, sredi posebnega, ozkega, in vendar docela drugačnega kroga, kakor je bil kjerkoli drugje v Zahodni Evropi. Balkan v svojo zmedo, zgodovinsko, etnografsko, idejno-nazorsko, še najbolj pa politično, kjer so se križali tako različni interesi, ta Balkan ni bil nikjer bolj značilen kakor v Beogradu. Glavno mesto samostojne države Srbije, ki ni imela v kulturi domala še ničesar ustvarjenega, je začelo svojo težko pot. A iz kakšnih razmer! Iz komaj zaceljenih ran petstoletnih borb, iz preprostosti in tudi iz omejenosti, iz dobre volje in nadarjenosti, med katero je tu in tam šinil blisk posameznih genijev.

V takem okolju je živel Jenko. Kaj imamo Slovenci od njega? Skoraj bi dejali, da dosti več od Napreja ne. Naprej nam je dal veliko v političnem — a skoraj nič v glasbenem pogledu. Drugih pesmi — kljub dobri kompozicijski tehniki — skoraj ne moremo prištevati k našim, slovenskim. Na nekoga drugega nas spominja Jenkova usoda: na Franja Vilharja, ki ni bil doma ne v Zagrebu ne v Ljubljani. Deloval je med Hrvati, ki ga niso nikdar imeli za svojega, medtem ko so se Srbi proti Jenku vse drugače izkazali. Končna usoda obeh umetnikov pa je bila slična. Usoda, ki potrka na življenje tedaj, ko se vprašamo: čigav si pravzaprav?

Vendar je Jenko koristil srbski glasbi neprimerno več kakor Vilhar hrvaški. Njunega pomena sploh ni mogoče med seboj primerjati. Franjo Vilhar je ganil tudi Slovence z Djulabijami, z dobrimi uglasitvami Prešernovih in

* Dr. D. Cvetko: Davorin Jenko, doba — življenje — delo. Zbirka BIOS. Slov. knjižni zavod. Ljubljana 1955.

Gregorčičevih pesmi tako, kakor Jenko — s tako obilico skladb — tega pri nas ni nikdar dosegel. Toda pomen Jenka med srbskim narodom je pionirski, ogromen za temelje srbske glasbene kulture, medtem ko je bil Vilhar med Hrvati mnogo bolj postranska osebnost. Če je usoda v odnosu do Slovencev pri obeh skladateljih nekako slična, je pa njuno objektivno mesto v okolju, kjer sta delovala, povsem drugačno. Jenko je bil nekakšna centralna osebnost glasbenega življenja v starem Beogradu, človek, ki je bil po pravici član Akademije znanosti in umetnosti, četudi je bilo nekaj občutnih spotikljavaev na njegovi umetniški poti. Toda vsakdo, ki je kdaj delal v težkih okoliščinah, ve, kako hitro človek seže po določenih sredstvih, ki mu delo omogočijo, čeprav niso ta sredstva vselej umetniško čista.

Cvetkovo delo je tak prikaz Jenkovega življenja, da si boljšega ne moremo misliti. Odličen karakter pripovedovanja, ki ohranja svojo jasnost kljub znanstvenim potezam, ki obenem obdrži svojo strokovno strogost kljub lahki umljivosti sloga — to je odlika te dobre monografije. Delo je obširno, in vendar zgoščeno. Pregledno razdeljeno na obdobja Jenkovega življenja, katerim sledi opis skladateljevega pomena. Samo strokovnjak-specialist bi lahko oporekal tej ali oni trditvi, a Cvetko je izrazito intuitiven znanstvenik, ki zna poiskati prave vire in tudi iz njih snov pravilno razlagati. Če je bilo v Savinovi monografiji povedanega še kaj manj važnega, tega v Jenkovi monografiji ni več. Delo nam Jenka živo približa. Iz že davno minulih let vstane pred nami slika razboritega glasbenika, ki vodi zборе, piše zanje kompozicije, prepisuje note, vodi operni orkester, prireja domača in tuja dela, komponira za proslave in vse mogoče druge priložnosti, pri tem pa kot skladatelj raste, a se prepira in bori z okolico, ki ga nima preveč rada, pa ga le ne more pogrešati. Na počitnice hodi v Kranjsko deželo, kamor se končno tudi vrne umret, ko vzplamtj prvi svetovni požar.

Cvetkovo delo — kakor je pravzaprav sestavljeno iz docela znanstvenih podatkov in raziskavanj, tako življenjskih Jenkovih kakor slogovnih o tedajni slovenski romantiki — navsezadnje le človeka gane kakor presunljiv prikaz umetnika z dežele, ki je v težkem času, polnem nerazumevanja za prave vrednote, svetil s plamenom svoje nadarjenosti tedaj daljnemu, komaj poznanimu ljudstvu, ljudstvu iz druge države in »druge vere«, kakor se je dostikrat še sodilo tisti čas, in ki je kakor presajena roža na tujih tleh upiral oči v svoj dom pod gorami. Kljub njegovi razboritosti, njegovi — tako človeški — trmi in temperamentu, ki je dostikrat pokazal roge, ima bralec nazadnje občutek: anima pia, anima candida.

Cvetku ne moremo biti dovolj hvaležni za to njegovo delo in za preprosti, stvarni in obenem ganljivi način, s kakršnim je to delo izvršil.

Marijan Lipovšek